

कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं
प्रत्यापानित विधायनको प्रकृति : निर्देशिका
दर्ता नं: ६१०८२
दर्ता मिति: २०८३/११/२५

लेटर ग्रेडिड निर्देशिका, २०८३

प्रस्तावना: शिक्षा ऐन, २०२८ को दफा १९क. ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले देहायको निर्देशिका जारी गरेको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

- संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस निर्देशिकाको नाम “लेटर ग्रेडिड निर्देशिका, २०८३” रहेको छ।
(२) यो निर्देशिका शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको मितिदेखि लागु हुने छ।
- परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा,-
  - “केन्द्र” भन्नाले पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सम्झनुपर्छ।
  - “ऐन” भन्नाले शिक्षा ऐन २०२८ सम्झनुपर्छ।
  - “पाठ्यक्रम” भन्नाले राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद् तथा नेपाल सरकारद्वारा स्वीकृत तहगत वा विषयगत पाठ्यक्रम सम्झनुपर्छ।
  - “पाठ्यघण्टा (क्रेडिट आवर)” भन्नाले पठनपाठन सञ्चालनका लागि खर्च भएको बत्तीस घण्टाको समयावधि सम्झनुपर्छ।
  - “मन्त्रालय” भन्नाले शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय सम्झनुपर्छ।
  - “लेटर ग्रेडिड” भन्नाले तोकिएको सक्षमताको मूल्याङ्कनपश्चात् विद्यार्थीले हासिल गर्ने सिकाइ स्तरलाई अक्षरमा गरिने प्रस्तुति सम्झनुपर्छ।
  - “स्तरीकृत अङ्क (ग्रेड पोइन्ट)” भन्नाले अक्षरमा गरिएको विद्यार्थी मूल्याङ्कनको स्तरीकरणलाई अङ्कमा प्रस्तुत गरिएको आनुसाङ्ख्यिक मान सम्झनुपर्छ।

परिच्छेद-२

पाठ्यघण्टा सम्बन्धी व्यवस्था

- पाठ्यघण्टा तथा कार्यघण्टा:** (१) विद्यालय तहमा पठनपाठन सञ्चालनका लागि साठी मिनेटको एक घन्टी हुने छ।

तर विद्यालयले वार्षिक कार्यघण्टा नघट्ने गरी समय व्यवस्थापन गर्न सक्ने छ। यसका लागि विद्यालयको समयभन्दा अतिरिक्त समयमा भएका सिकाइसम्बद्ध क्रियाकलापलाई समेत वार्षिक कार्यघण्टामा गणना गर्न सक्ने छ।

(२) पठनपाठन सञ्चालनका लागि खर्च भएको बत्तीस घण्टाको समयावधिलाई एक पाठ्यघण्टा मानिने छ।

(३) मौजुदा पाठ्यक्रमले व्यवस्था गरेको पठनपाठनको समयावधिलाई पाठ्यघण्टामा रूपान्तरण गरी प्रमाणीकरण गरिने छ।

४. पाठ्यघण्टा र क्रियाकलाप सम्बन्धी व्यवस्था: (१) शिक्षक र विद्यार्थीबिचमा प्रत्यक्ष संवाद र सहकार्य गरी गरिने सिकाइसम्बद्ध क्रियाकलाप र अतिरिक्त क्रियाकलापलाई पाठ्यघण्टामा गणना गर्नुपर्ने छ।

(२) निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका लागि लिइने परीक्षामा सहभागी हुन विद्यालय खुलेको वा पठनपाठन भएको कुल दिनको पचहत्तर प्रतिशत हाजिरी भएको हुनुपर्ने छ।

तर खुला विद्यालय तथा वैकल्पिक सिकाइ प्रणालीमा अध्ययनरत विद्यार्थीको हाजिरी तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी व्यवस्थाको हकमा सम्बन्धित निर्देशिकामा उल्लेख भएबमोजिम हुने छ।

(३) पाठ्यक्रममा प्रयोगात्मक कार्यका लागि निर्दिष्ट पाठ्यघण्टाअनुसार कक्षा सञ्चालन गर्दा सिकाइसम्बद्ध क्रियाकलाप तथा अतिरिक्त क्रियाकलापलाई आधार मानी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ।

परिच्छेद ३

विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा लेटर ग्रेडिङ

५. ग्रेड निर्धारण: (१) विद्यालय शिक्षा (कक्षा १-१२) मा लेटर ग्रेडिङ लागु गर्न अनुसूची-१ बमोजिम ग्रेड निर्धारण गरी निर्धारित ग्रेडको व्याख्याको विस्तृतीकरण गरिने छ।

(२) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि माध्यमिक शिक्षा परीक्षा कक्षा १० (एसइई) का हकमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ बमोजिमका नयाँ पाठ्यक्रम कार्यान्वयन हुनुपूर्वको परीक्षामा प्राप्त अङ्कको ग्रेड निर्धारणको अभ्यासमा एकरूपता कायम गर्न राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डले अनुसूची-२ बमोजिम हुने गरी ग्रेड निर्धारण गरी निर्धारित ग्रेडको व्याख्याको विस्तृतीकरण गर्ने छ।

६. लेटर ग्रेडिङको कार्यान्वयन विधि तथा ग्रेड वृद्धि परीक्षासम्बन्धी व्यवस्था: (१) लेटर ग्रेडिङ कार्यान्वयन विधि देहायबमोजिम हुनेछ:-

- (क) प्रत्येक विषयको उत्तरपुस्तिकाको परीक्षण र सम्परीक्षण अङ्कमा गरिने छ। परीक्षण र सम्परीक्षणबाट प्राप्त अङ्क (ग्रेड सिटमा सैद्धान्तिक र आन्तरिकको छुट्टाछुट्टै अङ्क) लाई अक्षर ग्रेडमा रूपान्तर गर्ने,
- (ख) सम्बन्धित तह वा कक्षा पूरा गरेको विद्यार्थीले प्राप्त ग्रेड सिटका आधारमा सम्बन्धित तह वा कक्षा पूरा गरेको भएमा पेसागत र प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षाको अवसर प्राप्त गर्ने छन्। अग्र अध्ययनका लागि भने सो तह वा कक्षा पूरा गरी स्तरीकृत अङ्क (जि.पी.ए) सहितको ग्रेड सिट र मूल प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउने,
- (ग) विद्यार्थीहरूले प्राप्त गरेको ग्रेडको व्याख्या (डिस्क्रिप्टर) लब्धाङ्कपत्रमा उल्लेख गर्नुपर्ने।

(२) ग्रेड वृद्धि परीक्षा र प्रमाणपत्रसम्बन्धी व्यवस्था देहायबमोजिम हुने छः-

- (क) कक्षा आठ, कक्षा दश र कक्षा बाहमा सबै विषयमा न्यूनतम ग्रेड पूरा गरेपछि मात्र सम्बन्धित निकायले मूल प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउनुपर्ने, तर विषयगत रूपमा आन्तरिकतर्फ C र सैद्धान्तिकतर्फ D ग्रेड प्राप्त गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि मूल प्रमाणपत्र उपलब्ध गराइने छैन।
- (ख) अन्य कक्षाको हकमा यो निर्देशिकाको प्रतिकूल नहुने गरी विद्यालयले नै ग्रेड सिट र प्रमाणपत्र उपलब्ध गराउने,
- (ग) अग्र अध्ययनका लागि मूल प्रमाणपत्र अनिवार्य हुने र मूल प्रमाणपत्र नलिई अग्र अध्ययन गरेमा समकक्षता प्रदान नगर्ने,
- (घ) माध्यमिक शिक्षा कक्षा १० को अन्त्यको वार्षिक परीक्षामा अनुपस्थित भएको वा त्यस्तो परीक्षामा सहभागी भई कुनै विषयमा अवर्गीकृत (नट ग्रेडेड) प्राप्त गरेको विद्यार्थी अनुपस्थित भएको वा त्यस्तो परीक्षामा सहभागी भई कुनै विषयमा अवर्गीकृत (नन ग्रेडेड) प्राप्त गरेको विद्यार्थी अनुपस्थित भएको वा अवर्गीकृत (नन ग्रेडेड) प्राप्त गरेको विषयमा ग्रेडवृद्धि मौका परीक्षामा सहभागी हुन पाउने छन्,

तर आन्तरिक मूल्याङ्कनमा सहभागी भई बाह्य मूल्याङ्कनमा संलग्न हुन नसकेका विद्यार्थीको हकमा आन्तरिक तथा प्रयोगात्मक मूल्याङ्कनको अङ्क तीन वर्षसम्म कायम रहनेछ।

- (ङ) नियमित वा ग्रेड वृद्धि परीक्षामा तोकिएको ग्रेड प्राप्त गर्न नसकेका परीक्षार्थीले जुन विषयमा तोकिएको ग्रेड प्राप्त गर्न नसकेको हो सोही विषयमा मात्र तीन वर्षसम्म वार्षिक परीक्षामा सहभागी हुन पाउने,

- (च) आन्तरिक मूल्याङ्कनमा तोकिएको ग्रेड प्राप्त नभई वार्षिक वा बाह्य परीक्षामा संलग्न भएको विद्यार्थीको परीक्षा रद्द हुन सक्ने,
- (छ) विदेशी बोर्डहरूबाट अध्ययन गरी उत्तीर्ण भएका विद्यार्थीहरूको ग्रेड निर्धारणसमेत यसै निर्देशिकाबमोजिम गर्नुपर्ने।

परिच्छेद ४

लेटर ग्रेडिडको कार्यान्वयनमा सम्बन्धित निकायहरूको भूमिका

७. मन्त्रालयको भूमिका: लेटर ग्रेडिडको कार्यान्वयनमा मन्त्रालयको भूमिका देहाय बमोजिम हुने छ:-
  - (क) लेटर ग्रेडिडसम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड निर्धारण गर्ने,
  - (ख) लेटर ग्रेडिड कार्यान्वयनका लागि सम्बन्धित निकायलाई निर्देशन दिने।
८. केन्द्रको भूमिका: केन्द्रको भूमिका देहाय अनुसार हुने छ:
  - (क) लेटर ग्रेडिडका सम्बन्धमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्बाट स्वीकृत नीति कार्यान्वयन गर्ने,
  - (ख) लेटर ग्रेडिड कार्यान्वयनमा आवश्यक सहजीकरण तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने।
९. शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको भूमिका: शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रको भूमिका देहायबमोजिम हुने छ:-
  - (क) लेटर ग्रेडिडको कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने,
  - (ख) शिक्षक तालिम कार्यक्रममा विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा लेटर ग्रेडिडलाई समावेश गर्ने।
१०. राष्ट्रिय परीक्षा बोर्डको भूमिका: बोर्डको भूमिका देहाय बमोजिम हुने छ:-
  - (क) विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि परीक्षा सञ्चालन, नतिजा प्रकाशन र प्रमाणीकरण गर्दा लेटर ग्रेडिड कार्यान्वयन गर्ने,
  - (ख) विद्यालय शिक्षामा लेटर ग्रेडिड कार्यान्वयन गर्ने क्रममा सम्बद्ध निकायका काममा आवश्यक समन्वय र सहजीकरण गर्ने।
११. शिक्षा विकास निर्देशनालयको भूमिका: शिक्षा विकास निर्देशनालयले विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा लेटर ग्रेडिडको कार्यान्वयनमा सहजीकरण र अनुगमन गर्ने छ।
१२. शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइको भूमिका: शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइको भूमिका देहायबमोजिम हुने छ:-
  - (क) विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा लेटर ग्रेडिडको कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
  - (ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा लेटर ग्रेडिडको कार्यान्वयन गर्न विद्यालयहरूलाई निर्देशन दिने र आवश्यक अभिमुखीकरण, सहजीकरण तथा अनुगमन गर्ने।

१३. विद्यालयको भूमिका: विद्यालयको भूमिका देहायबमोजिम हुने छः-

- (क) विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा लेटर ग्रेडिङको कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (ख) शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक र सरोकारवाला सबैमा यस पद्धतिबारे जानकारी गर्ने गराउने,
- (ग) आवश्यकताअनुसार अभिमुखीकरण र छलफल गरी अवधारणागत स्पष्टता कायम गर्ने,
- (घ) प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्यलगायतका सिकाइसम्बद्ध क्रियाकलाप र अतिरिक्त क्रियाकलापमा विद्यार्थी उपलब्धिको विवरण अभिलेखअनुसार प्रमाणीकरण गरी उपलब्ध गराउने।

परिच्छेद ५

विविध

१४. समकक्षता: लेटर ग्रेडिङबाट प्राप्त ग्रेडको अङ्काङ्कनमा निर्धारित श्रेणीहरूको समकक्षता माध्यमिक शिक्षासह मान्यता तथा समकक्षता निर्धारण निर्देशिकामा व्यवस्था भएबमोजिम हुने छ।

१५. निर्देशिका संशोधन: मन्त्रालयले सम्बन्धित निकायहरूको परामर्श र केन्द्रको सिफारिसमा निर्देशिकामा आवश्यक संशोधन गर्न सक्ने छ।

१६. खारेजी र बचाउ: (१) लेटर ग्रेडिङ निर्देशिका, २०७८ खारेज गरिएको छ।

(२) लेटर ग्रेडिङ निर्देशिका, २०७८ बमोजिम भएका काम कारबाही यसै निर्देशिकाबमोजिम भए गरेको मानिने छ।

अनुसूची-१
(दफा ५ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)
ग्रेड निर्धारण

क्र.स.	उपलब्धि प्रतिशत	स्तरीकृत अङ्क	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धिस्तरको व्याख्या
१	९० र सोभन्दा माथि	४.०	A ⁺	सर्वोत्तम (Outstanding)
२	८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	A	अत्युत्तम (Excellent)
३	७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	B ⁺	उत्कृष्ट (Very Good)
४	६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	B	उत्तम (Good)
५	५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	C ⁺	सन्तोषजनक (Satisfactory)
६	४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C	ग्राह्य (Acceptable)
७	३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	D	आधारभूत (Basic)
८	३५ भन्दा कम	-	NG	अवर्गीकृत (Not graded)

निर्धारित ग्रेडको देहायबमोजिम व्याख्याको विस्तृतीकरण गरिने छः

ग्रेड	व्याख्या	व्याख्याको विस्तृतीकरण
A ⁺	सर्वोत्तम (Outstanding)	Has deep and broad knowledge with highly-developed critical insight as well as comprehensive and perceptive appreciation of the theoretical or practical subject matter; an exceptional ability to organize, use, analyze and succinctly present subject matter fluently and clearly with extraordinary performance; a significant capacity for original, creative and logical thinking with superior communication skills.

A	अत्युत्तम (Excellent)	Has deep and broad knowledge with developed critical insight as well as comprehensive and perceptive appreciation of the theoretical or practical subject matter; an exceptional ability to organize, use, analyze and succinctly present subject matter fluently and clearly with exemplary performance; a significant capacity for original, creative and logical thinking with advanced communication skills.
B ⁺	उत्कृष्ट (Very Good)	Has broad knowledge with developed insight as well as comprehensive and independent appreciation of the theoretical or practical subject matter; a special ability to organize, use, analyze and succinctly present subject matter clearly with a high level of performance; a highly-developed capacity for original, creative and logical thinking with sound communication skills.
B	उत्तम (Good)	Has decent knowledge with developed insight as well as comprehensive and good appreciation of the theoretical or practical subject matter; an ability to organize, use, analyze and succinctly present subject matter with respectable performance; a developed capacity for original, creative and logical thinking with reasonable communication skills.
C ⁺	सन्तोषजनक (Satisfactory)	Has adequate knowledge with developing insight as well as comprehensive and reasonably good appreciation of the theoretical or practical subject matter; an ability to organize, use, analyze and succinctly present subject matter with blameless performance; some capacity for original, creative and logical thinking with sufficient communication skills.
C	ग्राह्य (Acceptable)	Has sufficient knowledge with developing insight as well as comprehensive and acceptable understanding of the theoretical or practical subject matter; an ability to organize, use, analyze and present subject matter with guiltless performance; limited capacity for original, creative and logical thinking with acceptable communication skills.
D	आधारभूत (Basic)	Has some knowledge with developing insight as well as comprehensive and partial understanding of the theoretical or practical subject matter; limited ability to organize, use, analyze and present subject matter with guiltless performance; limited capacity for original, creative and logical thinking with minimal participation in communication skills.
NG	अवर्गीकृत (Not Graded)	Has less knowledge with incomplete insight as well as comprehensive and negligible understanding of the theoretical or practical subject matter; seriously deficient ability to organize, use, analyze and present subject matter; very limited capacity for original, creative and logical thinking with inadequate communication skills.

अनुसूची-२

(दफा ५ को उपदफा (२) सँग सम्बन्धित)

शैक्षिक सत्र २०७९ मा नियमित परीक्षार्थीका रूपमा सहभागी भई हाल ग्रेड वृद्धि परीक्षामा सहभागी भएका विद्यार्थीका लागि ग्रेड निर्धारण

ग्रेड निर्धारण

सि.न.	प्राप्ताङ्कको वर्गान्तर (प्रतिशतमा)	ग्रेड	व्याख्या	स्तरीकृत अङ्क (Grade point)
१	९० र सोभन्दा माथि	A ⁺	Outstanding	४.०
२	८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	A	Excellent	३.६
३	७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	B ⁺	Very Good	३.२
४	६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	B	Good	२.८
५	५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	C ⁺	Satisfactory	२.४
६	४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	C	Acceptable	२.०
७	३० र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	D ⁺	Partially acceptable	१.६
८	२० र सोभन्दा माथि ३० भन्दा कम	D	Insufficient	१.२
९	२० भन्दा कम	E	Very insufficient	०.८

निर्धारित ग्रेडको व्याख्या तथा विस्तृतीकरण देहायबमोजिम हुने छः

ग्रेड	व्याख्या	व्याख्याको विस्तृतीकरण
A ⁺	Outstanding	Exceptional evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of extraordinary performance in problem-solving, creativity, critical expression and

		participation; exceptionally independent in learning and organizing content with superior communication skills.
A	Excellent	Excellent Strong evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of exemplary performance in problem-solving, creativity, critical expression and participation; admirably independent in learning and organizing content with advanced communication skills.
B+	Very Good	Very good evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of higher performance in problem-solving, creativity, critical expression and participation; greatly independent in learning and organizing content with sound communication skills.
B	Good	Good evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of reasonably good independent performance in problem-solving, creativity, critical expression and participation; very independent in learning and organizing content with reasonable communication skills.
C+	Satisfactory	Adequate evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of reasonably good but not particularly independent performance in problem-solving, creativity, critical expression and participation; reasonably independent in learning and organizing content with sufficient communication skills.
C	Acceptable	Sufficient evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of acceptable performance in problem-solving, creativity, critical expression and participation; reasonably independent in learning and organizing content with satisfactory communication skills.
D+	Partially Acceptable	Some evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of limited performance in problem-solving, creativity, critical expression and participation; partially independent in learning and organizing content with basic communication skills.
D	Insufficient	Minimal evidence of understanding and summarizing the subject matter; demonstration of deficient performance in problem-solving, creativity, critical expression and participation; needs close supervision in learning and organizing content with minimal communication skills.
E	Very Insufficient	Negligible evidence of understanding and summarizing the subject matter; seriously deficient performance in problem-solving, creativity, critical expression and very minimal participation; needs constant supervision in learning and organizing content with inadequate communication skills.